

บทที่ 6

ทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านต่อการนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของ
ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี มาใช้กับการศึกษาไทย

การวิจัยในบทนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์นักการศึกษา และ ผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ
ทางด้านปรัชญาการศึกษา ประกอบด้วย

1. พระเทพเวที
2. พระราชธรรมนิเทศ
3. ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์
4. ศาสตราจารย์ ดร. ระวี ภาวิไล
5. ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ ริงษ์
6. ดร. เอกวิทย์ ณ ถกลาง
7. ดร. วิชัย คันศิริ
8. ดร. สายหยุด จำปาทอง

สัมภาษณ์ในหัวข้อ ความคิดเห็นในการนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของ
ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี มาใช้กับการศึกษาไทย

การนำเสนอการสัมภาษณ์ เป็นการสรุปความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ตามองค์
ประกอบของพุทธปรัชญาการศึกษา คือ

1. ความหมายของการศึกษา
2. ความมุ่งหมายของการศึกษา
3. นโยบายทางการศึกษา
4. วิธีสอน

1. ความหมายของการศึกษา

นักการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับความหมายของการศึกษา ว่า สามารถนำมาใช้เป็นความหมายของการศึกษาไทยได้

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฦ รังษี ให้เหตุผลว่า

การที่ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรีนำพุทธปรัชญามากำหนดเป็นความหมายของการศึกษาที่ว่า หมายถึงการพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้อกุศลมูล คือ โภคะ โทสะ โมหะ ลดน้อยลง นับเป็นแนวความคิดที่ดี ดร. สาโรช บัวศรี ท่านแบ่งเป็นรูปกับนามหรือกายกับจิต ในทางการศึกษาก็คือการพัฒนาคน การพัฒนาคนตามพุทธศาสนาคือ พัฒนาขั้น 5 ก็คือ รูปกับนาม พุคโหชัคคือ มุ่งพัฒนาตนร่างกายและมุ่งพัฒนาตนจิต คือ พัฒนาใหม่มีความเจริญทางกาย นอกจากจะพัฒนาภายในเจริญขึ้น แข็งแรงขึ้นแล้วยังหมายรวมถึงให้แสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสมให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียมของไทยการพัฒนาจิตเพื่อให้อกุศลมูล โภคะ โทสะ โมหะ ลดน้อยลงก็คือแนวการพัฒนาจิตตามคำสอนพระพุทธศาสนา¹

เกี่ยวกับขั้น 5 ในความคิดเห็นที่เป็นลักษณะของ กายกับจิต นี้มีความสอดคล้องกับความคิดเห็นของ ดร. วิชัย คันศิริ ซึ่งท่านกล่าวว่า

ความหมายของการศึกษา การพัฒนาขั้น 5 ก็ถูกต้องแล้ว เราก็พัฒนาทั้ง 5 ขั้นนี้ แต่ทางศัพท์ใหม่ไม่เรียกขั้น 5 เรียกเป็นการพัฒนาตนกายและจิต ครอบคลุมด้วยความรู้ความคิด ความรู้เราก็มองว่าเป็นส่วนหนึ่ง ความรู้ความคิดความรู้สึกออกมาในรูปทัศนคติ ค่านิยม นี่คือการรอบของความคิดทางการศึกษา แต่ก็อยู่ในกรอบขั้น 5 ไม่แตกต่างอะไร²

¹ สุนทร ฦ รังษี. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2534.

² วิชัย คันศิริ. เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการครู. สัมภาษณ์,

4 มีนาคม 2534.

นอกจากนี้ ดร. วิชัย คันธิริ ยังได้กล่าวถึงจุดเด่นของแนวคิดนี้ว่า

แต่ข้อสำคัญคือจุดประสงค์ของการพัฒนาขั้น 5 เพื่อให้บุคคลมุลลดน้อยลงไป
นี่คือสิ่งที่ทำให้ปรัชญานี้แตกต่างจากปรัชญาตะวันตก เพราะว่าทางตะวันตกไม่ได้
กล่าวถึง โลก โภจร หลง ถาตามความเห็นผมก็เห็นด้วย เพราะผมเป็นชาวพุทธ
การศึกษาในความหมายของตะวันตกที่ไม่ได้พูดถึง ลด ละ เลิกทั้งหลายเป็นการศึกษา
ที่ไม่เต็ม ไม่สมบูรณ์ เป็นการศึกษาที่เปลือกผิว ไม่ใช่การศึกษาที่แท้จริง การศึกษา
ที่แท้จริงคือทำคนให้เป็นคน... การสอนคนให้เป็นคนในความหมายนี้ถือว่าเป็นการ
พัฒนาคนในความหมายของพุทธไม่ใช่ว่าพัฒนาคนแล้วสังคมไม่เจริญ เมื่อพัฒนาคน
แล้วคนก็ไปทำให้สังคมเจริญ มีผลต่อสังคมด้วย³

หลักการสำคัญที่ ดร. วิชัย กล่าวถึงนั้นตรงกับความคิดเห็นของศาสตราจารย์
ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ที่กล่าวถึงบุคคลมูลว่า

ความหมายของการศึกษาคือมีความถูกต้อง เพราะจุดมุ่งหมายปลายทางของศาสนา
พุทธคือ ลม โลกะ โทสะ โมหะไหนอยลงแทนที่จะน้อยใด ถาลดไปหมดเลยก็
นิพพาน สำหรับค่านนี้ก็ตรงกับคติของพุทธ⁴

ความคิดเห็นที่ว่าการศึกษาตามแนวทางนี้เป็นการพัฒนาคนอันมีผลทำให้สังคมเจริญ
คายนั้น ดร. สายหยุด จำปาทอง กล่าวถึงแนวคิดนี้เช่นเดียวกันว่า

ความหมายของการศึกษาที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ ทำให้ผู้ที่นำไปปฏิบัติมีคุณธรรม
มากขึ้น นั่นก็คือ สร้างคนหรือเยาวชนให้อยู่ในสังคมให้สงบ และเป็นสมาชิกที่ดีของ
สังคม ในขั้นปลายจะออกมาในรูปแบบนี้ เรียกว่าเป็นสมาชิกที่ดีที่เราต้องการ ความ
หมายของการศึกษาในแง่ที่มองสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถใช้ความหมายของการศึกษา
นี้ได้⁵

³วิชัย คันธิริ. เลขานุการคณะกรรมการข้าราชการครู. สัมภาษณ์, 4 มี.ค. 34.

⁴วิทย์ วิศทเวทย์. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

⁵สายหยุด จำปาทอง. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาทั้ง 4 ท่านดังกล่าวเห็นได้ว่ามีแนวคิดส่วนรวม คล้ายคลึง และ เชื่อมโยงกัน สรุปได้ว่า พุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สároช บัศวรี ในด้านความหมายของการศึกษาสามารถใช้กับการศึกษาไทยได้

ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้ได้กล่าวว่า

หลักการที่ว่า ชั้น 5 คืออะไร ชั้น 5 มันมีธรรมชาติที่จะพัฒนาได้หรือเปล่า การพัฒนาหมายความว่าอะไร การพัฒนาแปลว่าทำให้เจริญ ชั้น 5 เป็นอนิจจัง มีการเกิดแล้วดับ เกิดแล้วดับ และถ้าจะพัฒนาหมายความว่าอย่างไร ในหลักการนี้เป็น หลักการที่ชัดเจนแค่ไหน เราพัฒนาสิ่งซึ่งเป็นอนิจจังพัฒนาได้หรือเปล่า รูปเป็นอนิจจัง เวทนาเป็นอนิจจัง สัญญาเป็นอนิจจัง สังขารเป็นอนิจจัง วิญญาณเป็นอนิจจัง อนิจจัง คืออย่างไร ไม่ตั้งอยู่นาน เกิดแล้วก็ดับ รูปมีธรรมชาติตามหลักธรรมชาติว่า มันเสื่อม สลายสิ้นไป มันเกิดขึ้นมาเพื่อเสื่อมสลายสิ้นไปของที่มีธรรมชาติอย่างนั้น การไปพัฒนา หมายความว่าอย่างไร ทำให้เป็นอนิจจังนั้นหรือ⁶

คำถามที่ผู้ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดนี้จึงสรุปได้ว่า

1. ความชัดเจนของหลักการที่ศาสตราจารย์ ดร. สároช บัศวรี นำมาใช้ มีความชัดเจนเพียงใด

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ดร. เอกวิทย์ ฅ กลาง เป็นอีกผู้หนึ่งที่ให้ข้อคิดว่า "แนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. สároช บัศวรี ยังมีข้อจำกัดในหลักการต่างๆ แนวคิดที่ท่านกล่าวไว้ในปรัชญายังไม่ชัดเจน หรือ สามารถทำให้เข้าใจได้อย่างกระจ่างชัด"⁷

⁶ ระวี ภาวิไล. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2534.

⁷ เอกวิทย์ ฅ กลาง. เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2534.

2. ชั้น 5 เป็นอนิจจัง การพัฒนาสิ่งที่เป็นอนิจจังจะทำได้อย่างไร

จากคำถามของผู้ที่ไม่เห็นด้วยเหล่านี้ มีผู้กล่าวอธิบายไว้หลายท่าน คือ

พระราชธรรมนิเทศ กล่าวว่า

ชั้น ๕ นั้นก็คือ คนแต่ละคนที่เป็นส่วนประกอบของกายกับจิต รูปก็คือ สิ่งที่เราเห็นด้วยตา ไตยินด้วยหู สูดดมด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น และถูกตองด้วยกาย มีองค์ประกอบของดินน้ำลมไฟและอากาศ ส่วนเวทนาก็คือจิตที่ทำหน้าที่เสวยอารมณ์ เป็นสุขบ้าง ไม่สุขบ้าง ไม่ทุกข์ ไม่สุขบ้าง สัญญา ก็คือ จิตที่ทำหน้าที่จำสิ่งที่ผ่านมาจากประสาทสัมผัส หรือ เรียกว่าประสบการณ์ต่าง ๆ สังขาร คือ สิ่งที่ปรุงจิตให้คิดบ้าง ใไม่คิดบ้าง ไหลกลาง ๆ บ้าง ที่เราเรียกว่า ธรรมะ คือ เป็นกุศลก็มี อกุศลก็มี เป็นกลางก็มี วิญญาณ คือจิตที่ทำหน้าที่รับรู้สิ่งที่ผ่านมาจากประสาทสัมผัส ซึ่งจากจุดนี้นักศึกษาจะเห็นเป็นกระบวนการศึกษา ว่าในการศึกษาของเรา นั้น ถ้าหากว่าในแง่ของนิเวศวิทยา ในแง่ของสาธารณสุขศาสตร์ ในแง่ของสังคมมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา ก็สามารถพัฒนาในด้านร่างกายและจิตใจของบุคคลให้มีความเหมาะสมความควรในลักษณะซึ่งแตกต่างกัน" และท่านยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า "แต่อาจารย์สาโรช ท่านเน้นเฉพาะส่วนที่เรียกว่า ปหัตตธรรม คือ ละสังขารที่เป็นอกุศล สรุปรวมว่าเป็น ความโลภ ความโกรธ ความหลง"⁸

จากคำกล่าวของ พระราชธรรมนิเทศ แสดงว่า ชั้น 5 สามารถพัฒนาได้และท่านยังได้ชี้แจงด้วยว่าศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เน้นเฉพาะ ด้านสังขารที่เป็นอกุศล หมายความว่า เน้นในการลดอกุศลมูล

วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "ชั้น 5 ที่เป็นอนิจจัง มีความไม่เที่ยงนั้นพัฒนาได้ ถ้าเขียนว่าพัฒนาชั้น 5 เฉยๆ คนอาจเข้าใจผิดคิดว่าพัฒนาให้เป็นอย่างไร การพัฒนาเพื่อให้ลดสามสิ่งนี้ลง(อกุศลมูล)อย่างนี้ที่ชัดเจนสามารถพัฒนาได้"⁹

⁸ พระราชธรรมนิเทศ. สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2534.

⁹ วิทย์ วิศทเวทย์. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

ดร. สายหยุด จำปาทอง ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

ผู้เขียนมีความต้องการนำพุทธปรัชญาไปใช้ในชีวิต ชอบเขตของท่านอยู่ตรงที่ท่านพยายามนำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในแง่ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ ด้ามองในขอบเขตนี้แล้วใช้ได้ จะแคบหรือกว้างเป็นอีกประเด็นหนึ่ง ความหมายของชั้น 5 จะแคบหรือกว้างนี้ต้องคำนึงถึงว่า ชอบเขตของท่านคือนำเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ ใจความที่ว่ามนุษย์คือชั้น 5 ที่เป็นอนิจจังนั้น ใช้ได้ แต่มันเกินไปหรือเปล่าที่จะนำไปใช้ในชีวิตจริง¹⁰

พระเทพเวที ให้คำอธิบายว่า

ที่นี้อาจารย์สาโรชท่านให้ความหมายเป็นการพัฒนาชั้น 5 ชั้น 5 เป็นคำที่ถ้าพูดในวงการของพวกนักวิชาการทางนี้โดยตรงนี้ ใช้คำว่าพัฒนาชั้น 5 นี้ เขาจะยอมรับยาก เพราะพวกนี้เขามองแง่สภาวะจะไปพัฒนาได้ยังไง ในชั้น 5 คือความหมายของท่านอาจารย์ท่านว่าไปอย่างหนึ่ง แต่พวกนักอภิธรรมเขาจะมองไม่เหมือน คือความเข้าใจของอาจารย์กับของนักวิชาการฝ่ายอภิธรรมนี้อาจจะมองคนละแง่¹¹

จากคำอธิบายของนักการศึกษาและนักปรัชญาตั้งกล่าว สรุปได้ว่า ชั้น 5 ที่เป็นอนิจจังนั้นพัฒนาได้ ชั้น 5 ที่ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานั้นจึงพัฒนาได้ ถ้ามันเที่ยงจะพัฒนาอะไร มันก็อยู่กับที่¹²

หลักการของชั้น 5 ที่ไม่ชัดเจนนั้นเป็นการเข้าใจชั้น 5 ในลักษณะที่ต่างกัน มองกันคนละแง่มุม คนละความหมาย

¹⁰ สายหยุด จำปาทอง. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

¹¹ พระเทพเวที. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2534.

¹² พระเทพเวที. อ้างแล้ว.

2. ความมุ่งหมายของการศึกษา

นักการศึกษาและนักปรัชญาการศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ด้านความมุ่งหมายของการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี สามารถนำมาใช้กับการศึกษาไทยได้เช่นกัน

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวว่า

เป็นความมุ่งหมายธรรมดาใครๆก็รับได้ ไม่มีใครขัดแย้ง ไม่มีใครขัดข้อง ไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือไม่พุทธ คนที่ไม่ใช่พุทธก็เห็นด้วยได้ มันเป็นกลางๆ ไม่เข้าลักษณะพุทธโดยตรง¹³

ดร. สายหยุด จำปาทอง ให้เหตุผลว่า "ความมุ่งหมายของการศึกษา ถ้าจะนำมาใช้กับการศึกษาไทย ผมว่าเป็นไปได้ ที่มองเห็นเด่นชัดคือ ข้อ 3 ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ท่านพยายามเอาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาเทียบเคียงกับการเรียนแบบวิทยาศาสตร์"¹⁴

ดร. วิชัย ตันศิริ กล่าวถึงเรื่องความมุ่งหมายด้านการเรียนรู้ว่า

การรู้จักใช้วิธีคิดนี้ถูกต้องสามารถนำไปใช้ได้ การเรียนรู้มีความสำคัญมาก ต้องเรียนวิธีคิดอย่างมีระบบ คิดอย่างมีวินัย หมายถึงกลุ่มวิชาต่างๆจะมีระเบียบวิธีคิดของแต่ละวิชา การคิดในแต่ละวิชาต้องมีระเบียบวินัยของการคิดเฉพาะ เช่นกฎหมายก็ต้องมีกระบวนการของกฎหมายเป็นวิธีคิด คิดนอกกรอบ นอกกระบวนการไม่ได้¹⁵

¹³ วิทย์ วิศทเวทย์. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

¹⁴ สายหยุด จำปาทอง. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

¹⁵ วิชัย ตันศิริ. เลขานุการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. สัมภาษณ์,

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี เป็นอีกผู้หนึ่งที่มีความเห็นว่าสามารถนำความมุ่งหมายนี้มาใช้กับการศึกษาไทยได้ ท่านกล่าวถึงเรื่องความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียนว่า

ความมุ่งหมายเกี่ยวกับตัวผู้เรียน มุ่งพัฒนาขั้น 5 ให้เจริญงอกงามทุกด้านนั้นถูกต้องและสมควรที่จะนำมาใช้กับการศึกษาไทย อย่างน้อยก็มีความจำเป็น และมีความสัมพันธ์ต่อความหมายของการศึกษา การพัฒนาผู้เรียนต้องพัฒนาทั้งทางกายและทางจิต หรือรูปธรรมและนามธรรมให้เจริญไปพร้อมๆกัน ¹⁶

สำหรับความมุ่งหมายของการศึกษาที่ว่า ชีวิตที่มีบูรณาการนั้น นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

ดร. สายหยุด จำปาทอง กล่าวว่

ความหมายของบูรณาการในความหมายของการศึกษา ยังไม่ชัดเจนเท่าไร แต่ถ้าจะตีความในแง่ที่ว่า หมายความว่า เอาสิ่งต่างๆทั้งทางโลกและทางธรรมมาผสมกันและเกิดความคิดว่าจะใช้คุณธรรมหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าไปประยุกต์ใช้ในสังคม ¹⁷

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี กล่าวถึง บูรณาการว่า

ชีวิตที่มีบูรณาการมีความเห็นคล้ายกับศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรี ชีวิตที่มีบูรณาการ คือ ชีวิตที่มีความสมดุล บุคคลมีความรู้คู่กับคุณธรรม บุคคลมีความรู้สูง และมีคุณธรรมสูงตามไปควบ การมีความรู้สูงและคุณธรรมสูงจะทำให้ดำเนินชีวิตได้ถูกต้องและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์และระเบียบของสังคม ¹⁸

¹⁶ สุนทร ฅ รังษี. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2534.

¹⁷ สายหยุด จำปาทอง. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

¹⁸ สุนทร ฅ รังษี. อ้างแล้ว.

ดร. วิชัย ตันศิริ ให้ความเห็นเกี่ยวกับชีวิตที่มีบูรณาการว่า

บูรณาการ การทำชีวิตให้เต็ม ให้สมบูรณ์โดยการตัดปัญหาต่างๆของชีวิต เป็นการมองปรัชญาตะวันออก และ ตะวันตก เป็นการมองคนละคนของเหรียญตรา ปรัชญาตะวันตกเน้นเรื่องของวัตถุนิยม เน้นเรื่องการเอาชนะอุปสรรค ปัญหาชีวิต เมื่อมีปัญหา ก็ต้องแก้ไขปัญหา ถือปัญหาเป็นเครื่องทำลาย ของตะวันออกแก้ปัญหาโดยลดความต้องการตะวันตกไม่ได้พูดถึงการลดความต้องการ ตะวันออกไหลลดความต้องการนั้นๆเพราะความต้องการของคนเรานั้นไม่มีที่สิ้นสุด ความจริงสองส่วนนี้เป็นความจริงคนละซีกของเหรียญตรา ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่สมบูรณ์¹⁹

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวถึงชีวิตที่มีบูรณาการว่า

ความมุ่งหมายที่เกี่ยวกับบูรณาการ หรือ ความร่มเย็นของชีวิตมนุษย์ทั่วไป เป็นการไขควาบูรณาการในลักษณะที่แปลกออกไป...ในที่นี้ท่านไขบูรณาการในอีกความหมายหนึ่ง ท่านหมายถึง สมบูรณ์ มากกว่า หมายถึงชีวิตที่สมบูรณ์... คำกล่าวที่ว่าเป็นชีวิตที่ปราศจากปัญหาหรือแก้ปัญหาต่างๆของชีวิตจนหมดหรือเกือบหมดนั้นก็ไม่ได้บอกอะไรมากนัก มีใครบางที่ไม่อยากแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นพุทธหรือไม่ คนเราเมื่อมีปัญหาก็ต้องการแก้ทั้งนั้น²⁰

จะเห็นว่าความคิดเห็นโดยส่วนรวมเกี่ยวกับความมุ่งหมายของการศึกษาสามารถนำมาใช้กับการศึกษาไทยได้ ... มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันบ้างในเรื่องของชีวิตที่มีบูรณาการ แต่ก็ไม่มีผู้คัดค้านว่าจะนำมาใช้ไม่ได้

¹⁹ วิชัย ตันศิริ. เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

²⁰ วิทย์ วิศทเวทย์, ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

3. นโยบายทางการศึกษา

ความคิดเห็นโดยส่วนรวมมีความเห็นว่า นโยบายทางการศึกษาตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี มีความถูกต้อง เหมาะสม สามารถนำมาใช้กับการศึกษาไทยได้ และมีนักการศึกษาบางท่านที่ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม อาทิ

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ กล่าวว่า

นโยบายทางการศึกษาทั้งในระดับผู้ที่ไม่ครองเรือน และ ระดับผู้ที่ครองเรือนถูกต้อง สามารถนำมาใช้ได้ แต่จุดหมายของคนธรรมดาที่นึกกันจะเดินทางเดียวกันแต่ตั้งไว้อีกจุดหนึ่งแต่ไม่ใช่เดินคนละเส้น ถ้าเดินคนละเส้นก็ไม่ใช่พุทธ หมายความว่า พระราชาและนักบวชต้องเดินทางเดียวกันแต่จุดหมายปลายทางไม่เหมือนกัน จุดหมายปลายทางของพระคือนิพพานแต่ของคนธรรมดาไม่ว่าจะเป็นนิพพาน เป็นแคภลียาณชน คือยังมีกิเลส ตัณหา มีโลภะ โทสะ โมหะ แต่มั่นนอย²¹

ดร. วิชัย ตันศิริ กล่าวว่า

นโยบายทางการศึกษาเป็นนโยบายที่ครบ ถูกต้อง สามารถใช้ได้ แต่ควรจะมีเรื่องวิชาชีพ คนเราควรมีความรู้ที่เป็นทั่วไปหรือความรู้พื้นฐานที่เป็นแนวนอน เป็นความรู้แนวนอน อีกอย่างความรู้แนวตั้ง ความรู้เฉพาะ เป็นความรู้ที่ไขหาเกิน ความรู้ที่เป็นเครื่องมือในการหาเกิน ทักษะที่เป็นเครื่องมือในการทำมาหากิน ดังนั้นในโลกสมัยใหม่ต้องสอนเรื่องนี้ สมัยก่อนอาจเป็นพ่อแม่สอน แต่สมัยนี้โรงเรียนเป็นผู้สอน²²

การศึกษาตามแนวพุทธศาสนานั้นพระและพระราชาสก็ต้องศึกษาอย่างเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องนี้ พระเทพเวที ให้ความเห็นว่า

²¹ วิทย์ วิศทเวทย์. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

²² วิชัย ตันศิริ. เลขานุการสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู.

สัมภาษณ์, 4 มีนาคม 2534.

ในระบบใหญ่อันเดียวกัน แบ่งวิธีชีวิต คือ หมายความว่า จุดหมายของเราพัฒนา
จิตใจให้เป็นอิสระทั้งนั้นไม่ว่าจะเป็นคฤหัสถ์หรือพระภิกษุต้องการมีจิตใจที่เป็นอิสระ
จิตใจเป็นอิสระใดก็เป็นคฤหัสถ์ที่ดี ถ้าเป็นพระภิกษุเป็นพระที่ดี เพราะฉะนั้นจิตใจที่เป็น
อิสระไม่ใช่แต่ของพระฝ่ายเดียว²³

แนวนโยบายทางการศึกษาที่แบ่งเป็นผู้ที่ไม่ครองเรือน และ ผู้ที่ครองเรือน
ควรมีการศึกษาในทางเดียวกัน แต่มีจุดหมายปลายทางต่างกัน

²³ พระเทพเวที. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2534.

4. วิธีสอน

วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัง ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สำโรช บัวศรีนั้น นักการศึกษาส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ขั้น ทุกข์ และ ขั้น สมุทัย มีหลักการที่พอจะอนุโลมเข้ากระบวนการสอนได้ แต่ในขั้น นิโรธ และ ขั้น มรรค อาจจะต้องมีประเด็นที่ต้องทำความเข้าใจ

พระเทพเวที กล่าวถึงวิธีสอนตามแนวนี้ว่า

ในรายละเอียดก็มีปัญหาบ้าง ท่านที่ว่าไว้ดี แต่ในรายละเอียดขั้นตอนอาจจะต้องมีข้อที่ต้องมาตกลงกัน

ขั้นทุกข์ ศึกษาขอบเขต กำหนดขอบเขตของปัญหาที่แก้ไข อันนี้ก็คิดแล้ว

ขั้นสมุทัย ขึ้นตั้งสมมติฐาน พิจารณาสาเหตุ พิจารณาสาเหตุที่แน่นอน คนที่ศึกษา กำหนดการกระทำเพื่อแก้ปัญหา ที่จริงมันอยู่ในขั้นนิโรธ เพราะมันกลายเป็นอีกขั้นตอนหนึ่ง กำหนดการกระทำเพื่อแก้ปัญหา กระบวนการแก้ปัญหา สมมติฐานในการแก้ปัญหา พอไปกันไคกับสมุทัยเพราะมันอาศัยการพิจารณาสาเหตุ ที่จริงมันอยู่ระหว่าง 2 ข้อ เพราะว่กระบวนการแก้ปัญหามันอยู่ในขั้นนิโรธ เพราะฉะนั้นเรามองเหตุเราตั้งสมมติฐานในการแก้ปัญหาควย แต่ว่าเรามองเนนในเชิงเหตุผลก็อยู่ในข้อสมุทัยไค พอถึงกำหนดการกระทำเพื่อแก้ปัญหาเนนไปทางนิโรธ การทดลองเก็บข้อมูล อันนี้ไม่แปลกหรือ เรามาถือเป็นขั้นย่อยในขั้นเดียวกันไค กำหนดการกระทำในการแก้ปัญหาหรือทดลองเก็บข้อมูลก็อยู่ในขั้นเดียวกันไค

ขั้นมรรค วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล อันนี้ก็คงไปไค ไม่มีปัญหา กำหนดการกระทำเพื่อแก้ปัญหาก็อยู่ในขั้นนิโรธ ทดลองและเก็บข้อมูลนี้ วิเคราะห์ข้อมูลนี้มันก็จะเลื่อนไปอยู่ในมรรคไค หรือว่าจะเป็นส่วนต่อระหว่างสองตอนไค ไค นิโรธ เป็นการทดลองกระบวนการแก้ปัญหา มันก็พอไคอยู่ แต่มันกำกวม แต่ว่าจะให้ชัดต่อไปนี้ รู้สึกว่ามันไปอยู่กับมรรคมันจะไปกันกลมกลืนขึ้น เก็บข้อมูลกับวิเคราะห์ข้อมูลมันน่าจะใกล้กัน²⁴

²⁴ พระเทพเวที. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2534.

จะเห็นว่า ชั้นสมุทัย ชั้นนิโรธ และชั้นมรรคตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.
สาโรช บัวศรี ไม่ตรงกับความคิดเห็นของพระเทพเวที

พระราชธรรมนิเทศ กล่าวถึงวิธีสอนตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช
บัวศรี ว่า

อาจารย์นำไปใช้ตามแนวคำถามภาษาอังกฤษ What Where While How คือ
ชั้นทุกข์ ก็คือ การศึกษาขอบเขตของทุกข์ คือปัญหาต่างๆ เราต้องศึกษาตัวปัญหา
ให้ชัดเจน อยาามองปัญหาให้สับสน เพราะถ้ามองปัญหาสับสนแล้วสาเหตุมันก็สับสน
ก็คล้ายๆกับเราป่วย เราปวดหัว หรือปวดท้อง หรือตรงไหนกันแน่ก็ต้องมองให้เจอ
เหมือนกับศึกษารายละเอียดในเรื่องของปัญหาเหล่านั้น มันก็เป็นกระบวนการเอา
เหตุปัจจัยในส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นมา ศึกษาได้ชัดเจนเท่าไรยิ่งดี

สมุทัย ก็คือ สาเหตุของปัญหา อาจจะทำให้สาเหตุมาจากนี้ได้ไม่ แล้วก็ศึกษาว่า
จริงหรือเปล่า ไอ้ตัวเหตุกับตัวผล นั่นคือทุกข์มันเป็นผล ทุกข์มันเป็นปัญหา สมุทัย
ก็เป็นเหตุเกิดของปัญหา พิจารณาสาวไปถึงสาเหตุ มองเห็นโทษของสาเหตุแห่ง
ปัญหาเหมือนกับมองเห็นสมุฐานแห่งโรค กำหนดกระทำเพื่อจะแก้ปัญหาคือมองเห็น
โทษ แต่วิธีจะแก้มันอยู่อีกวิธีหนึ่ง มันเป็นวิธีของมรรค

นิโรธนั้น อาจารย์ท่านไหนบอกว่า ชั้นการเก็บ การทดลอง และเก็บข้อมูล มันคง
ไม่ใช่จะถึงขนาดนั้น เพราะนิโรธเป็นการหายจากโรค เป็นความมืด เป็นแสงสว่าง
มันเป็นผล ที่จริงมันเป็นเป้า มันเป็นเป้าหมายเท่านั้นเอง คล้ายๆกับเราจะเดินจาก
ที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง ถนนมันก็เหมือนกับมรรค เราก็ดึง มันก็ดึง ดึงมันก็ดึงเท่านั้นเอง
และในการทดลองและเก็บข้อมูลไม่ใช่เรื่องของนิโรธ ข้อมูลการทดลอง การเก็บ
ข้อมูล ตลอดถึงการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการสรุปผล ทั้งหมดมันอยู่ในเรื่องของ
มรรค ไม่ใช่กลุ่มนิโรธ²⁵

อีกเช่นกันที่พระราชธรรมนิเทศมีความคิดเห็นว่าชั้นนิโรธ และชั้นมรรคตามแนวคิด
นี้ยังมีความคลาดเคลื่อน

²⁵ พระราชธรรมนิเทศ. สัมภาษณ์, 16 กุมภาพันธ์ 2534.

ศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ฅ รังษี กล่าวถึงชั้นนิโรธเช่นกันว่า

สำหรับชั้นนิโรธ มีความเห็นไม่ตรงกับดร.สาโรช ที่ว่าเป็นชั้นหลุดลง และ เก็บ
ข้อมูล นิโรธ หมายถึง ชักปัญหา เป็นชั้นของการกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ไม่ใช่
เป็นชั้นหลุดลง และ เก็บข้อมูล เมื่อมีปัญหา รู้จักเหตุของปัญหา ขึ้นต่อไปก็ควร
เป็นการชักปัญหาให้หมดไป คือชั้น นิโรธ มรรคเป็นส่วนสำคัญของอริยสัจ เป็นวิธี
การในการแก้ปัญหา เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาได้ การแก้ปัญหานี้จะ
อาจมีแนวทาง หรือ วิธีการแก้ปัญหาหลายวิธี ซึ่งถือเป็นแนวทางแก้ปัญหาของทุกข
ทั้งสิ้น ความหมายของมรรคจึงน่าจะรวมนิโรธตามแนวคิดของ ดร. สาโรช เป็น
ขอเดียวกัน²⁶

ดร. ระวี ภาวิไล กล่าวถึงนิโรธว่า "นิโรธสภาวะไร้อุทฺธ สภาวะที่ไม่มี
ความหยาบ และ ไม่มีอุทฺธ ควรทำให้แจ้ง คือ เข้าถึง นิโรธนี้เราได้ทำให้แจ้งแล้ว
พิจารณาดูสามขั้นนี้แล้วมันคนละอย่างกัน อันหนึ่งรู้ว่าควรทำอย่างไร และได้ทำแล้ว ปฏิบัติ
การแล้ว"²⁷

ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์ ให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนนี้ว่า

เมื่อมาดู ทุกข์ กำหนดปัญหา สมุทัย พิจารณาสาเหตุ ไขได้ แต่นิโรธ ชั้นหลุดลง
และเก็บข้อมูล มาโดยังไง นิโรธแปลว่า สภาวะที่ความทุกข์หมดไปได้ ไม่ใช่แปลว่า
หลุดลงหรือเก็บข้อมูล มรรคก็ไม่ใช่สรุปข้อมูล ความหมายคือแนวทาง ไม่ใช่เป็น
การสรุปข้อมูล การเสนอของ ดร. สาโรช เป็นเหมือนลักษณะเอาบาลีมาเทียบ
กับหลักการทางตะวันตก คล้ายๆกับท่านเห็นด้วยกับการสอนแบบนี้ แล้วท่านก็พยายาม
เอาของพุทธมาเทียบกัน แต่มันเทียบกันไม่ได้ อริยสัจสี่เป็นสังขธรรม เป็นความ
จริงระบบหนึ่ง อริยสัจสี่ไม่ใช่วิธีสอน การนำเอาอริยสัจสี่มาเป็นวิธีสอนไม่รู้ว่
จะทำได้อย่างไร²⁸

²⁶ สุนทร ฅ รังษี. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 14 กุมภาพันธ์ 2534.

²⁷ ระวี ภาวิไล. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2534.

²⁸ วิทย์ วิศทเวทย์. ศาสตราจารย์. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2534.

ความคิดเห็นของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า วิธีสอนตามชั้นทั้ง 4 ของ อริยสัจ มีความคลาดเคลื่อนในเรื่องความหมายของชั้นนิโรธ และ ชั้นมรรค ดังนั้น การนำวิธีสอนนี้ไปใช้กับการศึกษาจึงยังไม่เหมาะสม

เกี่ยวกับเรื่องอริยสัจสี่ที่เป็นสังฆธรรม ไม่ใช่กระบวนการหรือวิธีการนั้น พระเทพเวทีท่านให้คำอธิบายว่า

พวกนั้นพูดว่า เอาตัวหลักที่นำมาใช้แล้ว ในกรณีนี้ พระพุทธเจ้าเอาหลักนี้มา พูดถึงตัวหลักการใหญ่ของสังฆธรรมในกระบวนการที่พระองค์แก้ปัญหา หรือ คับทุกข์ ในชั้นที่จนกระทั่งสูงสุด นี่เอาตัวระบบกระบวนการนี้มันเป็นระบบเดียวกันนำมาใช้ได้กับ ทุกเรื่อง มันเป็นความคิดที่กล่าวที่เราสามารถนำมาใช้กับเรื่องต่างๆทั่วไป ไม่ใช่ หมายความว่าตัวอริยสัจเอง แยกระหว่างวิธีคิดแบบอริยสัจ หรือ วิธีสอนแบบอริยสัจ กับตัวอริยสัจ พูดอย่างนั้น ไปเอาตัวอริยสัจมันก็ยุ่งกันใหญ่²⁹

การนำเอาพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรีมาใช้กับการศึกษาไทยส่วนใหญ่มีความเหมาะสมสามารถนำมาใช้กับการศึกษาไทยได้ แต่ก็ยังมีบางส่วน บางข้อที่ต้องชี้แจงในรายละเอียดให้ชัดเจน คือ ต้องมีการปรับในด้าน ต่างๆให้สอดคล้องกัน ซึ่งพระเทพเวทีกล่าวว่า

การริเริ่มชั้นของ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นเรื่องน่าสรรเสริญ แต่เรื่องการนำ ไปใช้เราก็ต้องมาช่วยกันปรับให้มันเขารูป ให้สอดคล้อง ไม่ใช่เอาไปทั้งหมด เรื่อง คำจำกัดความ ความหมาย ข้อที่จะจัดวางให้เป็นระบบเพื่อที่จะสอดคล้องกับกระบวนการ ต่างๆ ระบบและกระบวนการ แล้วก็รายละเอียด เป็นเรื่องที่ไม่ใช่แค่นั้น มันยังมีอะไรอีกเยอะ มีแง่มุมอะไรต่างๆ³⁰

²⁹ พระเทพเวที. สัมภาษณ์, 11 มีนาคม 2534.

³⁰ พระเทพเวที. อ่างแล้ว.

จากการที่ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นผู้ริเริ่มนำพุทธปรัชญามาประยุกต์เป็นปรัชญาการศึกษาไทย ทำให้นักการศึกษาส่วนหนึ่งเกิดความสนใจและเห็นความสำคัญต่อพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์มากขึ้น อาทิเช่น

คณีย์ เทียนพุด ใ้คนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ไปเสนอในบทความเรื่อง "ปรัชญาการศึกษาไทยถึงเวลาแล้วที่จะใช้พุทธปรัชญา" โดยกล่าวว่า

ในที่นี้เกี่ยวกับพุทธปรัชญาทั้งหมด ได้สรุปแนวคิดของท่านศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทและริเริ่มทางด้านนี้ โดยรวบรวมจากบทความในช่วงปี 2510 - 2512 ³¹

ศักดิ์ดา ปรากฏ์ประทานพร เป็นอีกผู้หนึ่งที่เห็นความสำคัญและนำพุทธปรัชญาการศึกษาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เสนอในหนังสือเรื่อง "ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน" ³²

นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาอีกส่วนหนึ่งที่เสนอบทความ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่นๆอันเกี่ยวข้องกับพุทธปรัชญาการศึกษา มักจะอ้างถึงหรือเสนอแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี ประกอบในผลงานต่างๆเสมอ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้จัดทำ โครงการศึกษาเพื่อเสนอหลักวิชาการตามแนวพุทธศาสตร์ขึ้นในปี พ.ศ. 2524 และได้แต่งตั้งศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการศึกษาและกำหนดหลักวิชาศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ พร้อมทั้งเสนอผลงานเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาด้วย

³¹คณีย์ เทียนพุด. "ปรัชญาการศึกษาไทยถึงเวลาแล้วที่จะใช้พุทธปรัชญา" สารพัฒนาหลักสูตร (กันยายน 2524) หน้า 16-20.

³²ศักดิ์ดา ปรากฏ์ประทานพร. ปรัชญาการศึกษามับพื้นฐาน. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเคียนส์โตร์, 2523), หน้า 159-161.

ในฐานะที่ศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี เป็นผู้ริเริ่มเรื่องศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์³³ และจัดทำเป็นหนังสือชุด ศักดิ์ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ในปี พ.ศ. 2528 ทางสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทยได้จัดการประชุมสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ศักดิ์ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ เพื่อที่จะให้หลักวิชาการศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ได้เป็นที่เข้าใจกันแพร่หลายในกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อันจะนำไปสู่การปฏิบัติและแก้ไขปัญหาด้านการศึกษาไทย³⁴

นับได้ว่า ผลจากการที่ท่านเป็นผู้ริเริ่มเกี่ยวกับศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ทำให้เกิดการประชุมสัมมนาทางวิชาการที่สำคัญและมีคุณค่าต่อวงการการศึกษาไทยเป็นอันมาก

จะเห็นได้ว่า ผลจากการริเริ่มของท่านทำให้เกิดผลกระทบต่อวงการการศึกษาไทยในหลายๆลักษณะ เช่น กระตุ้นให้นักการศึกษาและผู้สนใจทั้งหลายให้ความสนใจในเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น มีการผลิตผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธปรัชญาการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทั้งในส่วนที่เป็นบทความ ตำรา งานวิจัย และการประชุมทางวิชาการ

³³สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย. การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง ศักดิ์ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2530), คำนำ.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 15.